

57 ✓

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИНИ ЎРГАНИШ

*Магистратуранинг ноюрidik ихтисосликлари
учун ўқув дастури*

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА
ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
КОНСТИТУЦИЯСИНИ ЎРГАНИШ**

*Магистратуранинг ноюрidik ихтисосликлари
учун ўқув дастури*

Тошкент — 2001

Тузувчилар:

Мирҳамидов М.М. — юридик фанлар номзоди, доцент.

Султонов С.А. — юридик фанлар доктори, профессор.

Тулаганов А.Т. — юридик фанлар доктори, профессор.

Рўзметов Х.И. — юридик фанлар номзоди.

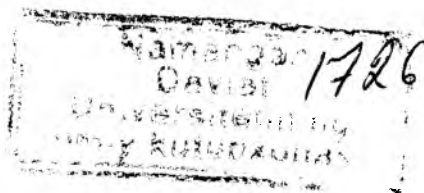
Такризчилар:

Файзиев. М. М. — профессор

Азизов Х. — доцент

Эксперт: *Хусанов О.Т. — юридик фанлар доктори*

Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш дасту-
рини яратиш ва махсус ўқув курсини ишлаб чиқиш бўйича ко-
миссиясининг 2001 йил 14 мартдаги №10-сонли мажлис
қарорига мувофиқ нашрга тавсия этилди

**NAMANGAN DAVLAT
UNIVERSITETI
Axborot-resurs markazi**

ЎҚУВ КУРСИНИНГ МАҚСАДИ

Ўқув курси Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2001 йил 4 январь «Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганишни ташкил этиш тўғрисида»ги Фармойишига мувофиқ Олий ўқув юртлари ноюрidik факультетлари магистрларининг Конституция бўйича билимларини умумлаштириш, Конституциямизнинг давлат ҳаётида, жамият тараққиётида, ҳуқуқий давлат қуришда, фуқаролик жамиятини шакллантиришдаги ўрни ва муҳим аҳамиятини тушунтириш ва уларга келгуси фаолиятлари давомида Конституция меъёрларини турмушга бевосита тадбиқ этишларини ўргатишни мақсад қилиб қўяди.

ЎҚУВ КУРСИНИНГ ВАЗИФАСИ

- Конституциянинг жамиятдаги ўрни ва аҳамияти, мазмуни ва моҳиятини чуқур таҳлил этиш;
- конституциявий ҳуқуқ фанининг бошқа юридик фанлар билан алоқасини аниқлаш;
- Конституция ва қонунларнинг устуворлигини ўрганиш;
- Конституция меъёрларини ўрганиш билан бўлгуси ёш мутахассисларнинг ҳуқуқий билимини кучайтириш;
- магистратура даражасигача Конституция ҳақида олган билимларини умумлаштириш ва мустақамлаш;
- Конституциянинг давлат ҳаётида, жамият тараққиётида, ҳуқуқий давлат қуришда, фуқаролик жамиятини шакллантиришдаги аҳамиятини тушунтириш;
- магистратура тингловчиларида бўлгуси фаолиятлари давомида Конституция меъёрларини турмушга бевосита тадбиқ этиш кўникмаларини ҳосил қилиш.

ЎҚУВ КУРСИНИНГ ОБЪЕКТИ

Конституция тушунчаси, Конституциявий тузум, Конституциявий муносабатлар, Конституцияни бевосита ҳаётга тадбиқ этиш – ўқув курси объектидир.

ЎҚУВ КУРСИНИ ҲҚИТИШ УСЛУБИ

Конституцияни Ҳрганиш курси билим олувчиларига маъруза, суҳбат, амалий машғулотлар шаклидаги назарий ва амалий дарслар орқали Ҳқитилади. Магистрларнинг Конституция бўйича олган билимларини назорат қилиш шакли — рефератлар ёзиш, тест саволларига ёзма жавоб бериш ва суҳбатлар Ҳтказиш орқали аниқланади.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИНИ ҲРГАНИШ ҲҚУВ КУРСИНИНГ МАВЗУЛАР БЎЙИЧА СОАТЛАР ТАҚСИМОТИ

№	Ҳқув семестри	Жами	Маъруза	Амалий машғулот	Мустақил иш
1		30	10	8	12

Ҳқув курсининг иш режаси

№	Мавзу рақами	Мавзулар	Маъруза	Амалий машғулот	Мустақил иш
1.	1.	Конституция-Асосий Қонун	1	1	2
2.	2.	Ўзбекистон Конституциясида конституциявий тузум асосларининг белгиланиши	1	1	2
3.	3.	Инсон ва фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчлари	2	2	2
4.	4.	Ўзбекистон Республикаси давлат органлари	2	2	2
5.	5.	Сайлов тизимининг конституциявий асослари	2	1	2
6.	6.	Ўзбекистон Республикасининг суд ҳокимияти	2	1	2
		Жами:	10	8	12

ЎҚУВ КУРСИ МАЪРУЗАЛАРИ

1-мавзу. Конституция – асосий Қонун

Конституциянинг моҳияти ва юридик табиати, Конституция юридик онг маҳсули. Конституциянинг тамойиллари. Асосий хусусиятлари, олий юридик кучи, Конституцияни қабул қилиш, унга ўзгартиш киритиш тартиби. Конституцияни ҳимоялаш. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва ривожланган мамлакатлар Конституцияларини қиёсий таҳлил қилиш.

Адабиётлар ва меъёрий ҳужжатлар:

1. Каримов И.А. Ўзбекистон келажаги буюк давлат. Т., 1992 й.
2. Каримов И.А. Буюк келажакимизнинг ҳуқуқий кафолати. Т., 1993 й.
3. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболнинг асосий тамойиллари, Т., 1995 й.
4. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. Т., 1992 й.
5. Президент И.А. Каримовнинг Ўзбекистон Конституциясининг 8 йиллигига бағишланган тантанали маросимида сўзлаган нутқи, Халқ сўзи, 2000 й., 8 декабрь.
6. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Т., «Ўзбекистон», 1998 й.
7. Аъзамходжаев А.А. Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ҳуқуқий асослари, Т., 1993 й.
8. Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации, М., Норма, 2000 г.
9. Мирхамидов М.М. Государственный суверенитет и становление современной узбекской национальной правовой государственности. Изд. «Фан», АН РУз., 1994 г.
10. Одилқориев Х.Т. Новая Конституция — Великий символ суверенитета Узбекистана, Т., 1993 г.
11. Саидов А.Х. Мировой Конституционный опыт и концептуальные ориентиры Конституции Республики Узбекистан, Т., 1992 г.
12. Ўразаев Ш.З. Мустақил Ўзбекистон Конституцияси, Т., 1993 й.
13. Қаямов Р.К. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий ҳуқуқи, Т., «Адолат», 1998 й.
14. Саидов А.Х. Мустақиллик қомуси, Т., Ўзбекистон, 1993.

2-мавзу. Ўзбекистон конституциясида конституциявий тузум асосларининг белгиланиши

Конституциявий тузум тушунчаси, Конституциявий тузумнинг инсонпарварлиги, инсон, унинг ҳуқуқи ва эркинликлари; олий қадрият, халқ суверенитети.

Ўзбекистон давлатининг конституциявий хусусияти.

Демократик давлат тушунчаси, дунёвий давлат тушунчаси. Давлат тузилиши шакли, бошқарув шакли.

Давлат ҳокимияти ва ўзини-ўзи бошқаришнинг конституциявий асоси. Давлат суверенитети, ҳокимият бўлиниши тамойиллари.

Конституциявий тузумнинг иқтисодий асослари. Бозор иқтисоди тамойиллари. Мулк шакллари.

Конституциявий тузумнинг сиёсий асослари. Сиёсий институтлар, фикрлар хилма-хиллиги, жамоат бирлашмалари, Конституция ва қонун устунлиги.

Ташқи сиёсат ва ҳавфсизликнинг конституциявий асослари. Ўзбекистон халқаро муносабатларнинг тўла ҳуқуқли субъекти, ташқи сиёсат тамойиллари, мудофаа ва ҳавфсизлик.

Адабиётлар ва меъёрий ҳужжатлар:

1. Каримов И.А. Ўзбекистон: Миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Т., Ўзбекистон, 1993 й.

2. Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. Т., Ўзбекистон, 1993 й.

3. Каримов И.А. Ўзбекистон бозор муносабатларига ўтишининг ўзига хос йўли. Т., 1993 й.

4. Каримов И.А. Буюк келажакимизнинг ҳуқуқий кафолати. Т., 1993 й.

5. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари. Т., 1995 й.

6. Каримов И.А. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида. Т., 1995 й.

7. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: ҳавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Т., Ўзбекистон, 1997 й.

8. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда. Т., Ўзбекистон, 1999 й.

9. Каримов И.А. Миллий истиқлол мафқураси — халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир: «Фидокор» газетаси муҳбирининг саволларига жавоблар. Т., Ўзбекистон, 2000 й.

10. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Т., Ўзбекистон, 1998 й.

11. Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллиги асослари тўғрисидаги Конституциявий Қонуни. 1991 й., 31 август. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №3.

12. Ўзбекистон Республикасининг Мустақиллик тўғрисидаги Декларацияси. 1990 й., 20 июнь, Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №2.

13. Ўзбекистон Республикасининг Давлат тили тўғрисидаги Қонуни. 1995 й., 21 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №12.

14. Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи тўғрисидаги Қонуни. 1991 й., 19 ноябрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №5.

15. Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби тўғрисидаги Қонуни. 1992 й., 2 июль. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №6.

16. Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси тўғрисидаги Қонуни, 1992 й., 10 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №7.

17. Ўзбекистон Республикасининг референдуми тўғрисидаги Қонуни. 1991 й., 18 ноябрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №5.

18. Ўзбекистон Республикасининг Ташқи сиёсий фаолиятининг асосий тамойиллари тўғрисидаги Қонуни. 1996 й., 26 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №15.

19. Ўзбекистон Республикасининг Мудофаа тўғрисидаги Қонуни, 1992 й., 3 июль. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №6.

20. Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий ҳокимият органларини ҳимоялаш тўғрисидаги Қонуни. 1992 й., 9 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №7.

21. Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалар тўғрисидаги Қонуни. 1995 й., 22 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №12.

22. Ўзбекистон Республикасининг Давлат чегараси тўғрисидаги Қонуни. 1999 й., 20 август. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №22.

23. Ўзбекистон Республикасининг нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисидаги Қонуни. 1999 й., 14 апрель. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №21.

24. Ўзбекистон Республикасининг оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги Қонуни. 1997 й., 26 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари тўплами, №18.

25. Ўзбекистон Республикасининг Ҳарбий доктринаси - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1995 йил, 30 августдаги 105—1 сонли қарори билан қабул қилинган.

26. Ўзбекистон Республикаси Конституциясига шарҳлар. Т., 1995 й.

27. Аъзамходжаев А.А. Правовые основы государственной независимости Республики Узбекистан. Т., Узбекистан, 1993 г.

28. Абдумажидов Ф. Ўзбекистон Республикасининг давлат тили ҳақидаги қонунига шарҳлар. Т., «Адолат», 1999 й.

29. Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации. М., Норма. 2000 й.

30. Бобоев Х.Б., Норматов К. Миллий давлатчилик ҳақида. Т., Ўзбекистон, 1999 й.

31. Демократик давлат сари. Т., 1996 й.

32. Исломов З.М. Механизм осуществления государственной власти. Т., «Адолат», 1997 й.

33. Муҳамедов Х.М. Ўзбекистон давлатчилигининг ҳуқуқий асослари. Т., «Адолат», 1999 й.

34. Одилқориев Х. Ўзбекистоннинг янги Конституцияси ва ҳокимиятлар бўлиниш тамойили. Т., 1993 й.

35. Саидов А.Х. Мустақиллик қомуси. Т., Ўзбекистон, 1993 й.

36. Ўзбекистон Республикаси — Мустақил давлат. Т., «Адолат». 1995 й.

37. Ўзбекистоннинг миллий истиқлол мафқураси. Т., Ўзбекистон, 1993 й.

38. Ўзбекистон Республикаси: Мустақил давлатнинг бунёд бўлиши. Т., Ўзбекистон, 1992 й.

39. Қаямов Р.К. Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий ҳуқуқи. Т., «Адолат», 1998 й.

3-мавзу. Инсон ва фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчлари

Шахс ва давлат муносабати. Шахснинг тенглигини таъминловчи принциплар. Фуқаролик, фуқароликка эга бўлиш, фуқароликни йўқотиш.

Шахсий ҳуқуқ ва эркинликлар тушунчаси, яшаш ҳуқуқи, шахсий даҳлсизлик, эркинлик, суднинг ҳукмисиз айбдор деб ҳисобланмаслик, шахсий ҳаётга аралашшига йўл қўймаслик, турар жой даҳлсизлиги, ёзишма, сўзлашувларнинг сир сақланиши, виждон эркинлиги, ахборот олиш ҳуқуқи.

Сиёсий ҳуқуқлар тушунчаси. Давлат ва жамият ишларида бевосита ёки вакиллари орқали иштирок этиш, митинг, йиғилиш, намойишларда иштирок этиш, сиёсий партиялар ва бошқа жамоат бирлашмаларига уюшиш, давлат органларига, мансабдор шахсларга муурожаат этиш.

Иқтисодий ва ижтимоий ҳуқуқлар тушунчаси. Мулкдор бўлиш ҳуқуқи, меҳнат қилиш ҳуқуқи, дам олиш ҳуқуқи, тиббий хизматдан фойдаланиш ҳуқуқи, билим олиш ҳуқуқи, маданият ютуқларидан фойдаланиш ҳуқуқи.

Ҳуқуқ ва эркинликларнинг кафолатлари тушунчаси. Ҳуқуқ ва эркинликларнинг давлат томонидан таъминланиши. Вояга етмаганлар, меҳнатга лаёқатсизлар ва ёлғиз кексаларнинг ҳуқуқини ҳимоялаш. Хотин-қизлар ҳуқуқини ҳимоялаш.

Фуқароларнинг бурчлари тушунчаси. Конституция ва қонунларга риоя этиш, бошқалар ҳуқуқини ҳурмат қилиш, тарихий, маънавий ва маданий меросни авайлаб-асраш. Атроф-муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлиш, солиқ ва йиғимларни тўлаш, Ватанни ҳимоя қилиш, Ҳарбий хизматни ўташ.

Адабиётлар ва меъёрий ҳужжатлар:

1. Каримов И.А. Буюк келажакимизнинг ҳуқуқий кафолати. Т., 1993 й.
2. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболнинг асосий тамойиллари. Т., 1995 й.
3. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда. Т., 1999 й.
4. Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Конституциясини 8 йиллигига бағишланган тантанали маросимда сўзлаган нутқи. «Халқ сўзи» газетаси, 2000 й, 8 декабрь.

5. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 1992 й., Т., Ўзбекистон, 1998 й.
6. Ўзбекистон Республикаси фуқаролиги тўғрисидаги Қонун, 1992 й., 2 июль. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №6.
7. Ўзбекистон Республикасининг адвокатура тўғрисидаги Қонуни. 1996 й., 27 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №15.
8. Ўзбекистон Республикасининг таълим тўғрисидаги Қонуни. 1997 й., 29 август. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №17.
9. Ўзбекистон Республикасининг виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисидаги Қонуни, 1992 й., 2 июль. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №19.
10. Ўзбекистон Республикасининг фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган ҳатти-ҳаракатлар ва қарорлар ус-тидан судга шикоят қилиш тўғрисидаги Қонуни, 1995 й., 30 август. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №11.
11. Ўзбекистон Республикасининг фуқароларнинг мурожаати тўғрисидаги Қонуни, 1994 й., 6 май. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №10.
12. Ўзбекистон Республикасининг фуқаролар сайлов ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисидаги Қонуни, 1994 й., 5 май. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №10.
13. Ўзбекистон Республикасининг сиёсий партиялар тўғрисидаги Қонуни, 1996 й., 26 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №15.
14. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг инсон ҳуқуқлари бўйича вакили тўғрисидаги Қонун, 1997 й., 24 апрель. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №16.
15. Ўзбекистон Республикасининг Ахборотга эга бўлиш эркинлиги ва кафолатлари тўғрисидаги Қонуни. 1997 й., 24 апрел. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №16.
16. Ўзбекистон Республикаси Конституциясига шарҳлар. Т., 1995 й.
17. Ўзбекистон Республикасининг касаба уюшмалари ва уларнинг ҳуқуқлари ва фаолиятининг кафолатлари тўғрисидаги Қонуни, 1992 й., 2 июль.
18. Қорақалпоғистон Республикаси Конституцияси. 1993 й.
19. Аёлларга нисбатан бўлган дискриминациянинг ҳамма шакллари бартараф этиш тўғрисидаги Конвенция, 1979 й. Серия: Қиёсий ҳуқуқшунослик 1-выпуск, 5-том, Тошкент, 1995, ИПК Шарқ.
20. Бобоев Х.Б., Рамазонов И. Инсон ҳуқуқлари. Т., «Адолат», 1997 й.

21. Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации. М., Норма, 2000 г.

22. Геноцид жиноятларининг олдини олиш ва у учун жазолар тўғрисидаги халқаро конвенция, 1948. Серия: Қиёсий ҳуқуқшунослик 1-выпуск, 5-том, Тошкент, 1995, ИПК Шарқ.

23. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси. 1948й. Серия: Қиёсий ҳуқуқшунослик 1-выпуск, 5-том, Тошкент, 1995, ИПК Шарқ.

24. Иқтисодий-ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт, 1966 й. Серия: Қиёсий ҳуқуқшунослик 1-выпуск, 5-том, Тошкент, 1995, ИПК Шарқ.

25. Саидов А.Х., Султонов С.А. Ўзбекистон Республикаси ва инсон ҳуқуқлари. Т., «Адолат», 1998 й.

26. Серия: Қиёсий ҳуқуқшунослик 1-выпуск, 5-том, Тошкент, 1995, ИПК Шарқ.

27. Тансиқбоева Г.М., Мухамеджонов О.З. Конституция ва биз. Т., «Адолат», 1998 й.

28. Тоджихонов У., Саидов А. Ҳуқуқий маданият назарияси. Дарслик, 2-жилтлик, Т., УзР ИИВАкадемияси, 1998 й.

29. Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт. 1966 й. Серия: Қиёсий ҳуқуқшунослик 1-выпуск, 5-том, Тошкент, 1995, ИПК Шарқ.

30. Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар халқаро пактга факультатив баённомаси, 1966 й. Серия: Қиёсий ҳуқуқшунослик 1-выпуск, 5-том, Тошкент, 1995, ИПК Шарқ.

31. Қаюмов Р.К. Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий ҳуқуқи. Т., «Адолат», 1998 й.

32. Қийноқ ва бошқа ваҳший, ноинсонийлик ва обрўни камситиш шаклидаги мурожаатларга ва жазолашларга қарши Конвенция. 1984 й.

4-мавзу. Ўзбекистон Республикаси давлат органлари

Олий Мажлис — Олий давлат вакиллик органи. Олий Мажлисни ташкил этиш, тарқатиб юбориш тартиби. Ваколатлари. Иш фаолияти шакли. Олий Мажлис таркиби.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти. Президентни сайлаш. Президент давлат ва ижро этувчи ҳокимият бошлиғи. Президент ваколатлари.

Вазирлар Маҳкамаси. Уни тузиш тартиби, вазифалари.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари тизими. Вазифалари. Вакиллик органларини ташкил этиш ва таркиби. Ҳоким — вакиллик ва ижро ҳокимияти бошлиғи.

Адабиётлар ва меъёрий ҳужжатлар

1. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари. Т., Ўзбекистон, 1995 й.

2. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: ҳавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Т., Ўзбекистон, 1997 й.

3. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда. Т., Ўзбекистон, 1999 й.

4. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Т., Ўзбекистон, 1998 й.

5. Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси тўғрисидаги Конституциявий Қонуни, 1994 й., 22 сентябрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №10.

6. Ўзбекистон Республикасининг Вазирлар Маҳкамаси тўғрисидаги Қонуни, 1993 й., 6 май. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №8.

7. Ўзбекистон Республикасининг Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисидаги Қонуни, 1993 й., 2 сентябрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №9.

8. Ўзбекистон Республикасининг фуқароларни ўзини-ўзи бошқариш органлари тўғрисидаги Қонуни, 1999 й., 14 апрель. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №21.

9. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг регламентини тасдиқлаш тўғрисидаги Олий Мажлис қарори, 1995 й., 5 май.

10. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг қўмиталари ва комиссиялари тўғрисидаги Низоми, 1995 й., 5 май.

11. Ўзбекистон Республикаси қонунларини тайёрлаш тўғрисидаги Қонуни, 1997 й., 30 август. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №17.

12. Ўзбекистон Республикасининг Судлар тўғрисидаги Қонуни, 2000й., 14 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №23.

13. Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий Суди тўғрисидаги Қонуни, 1995 й., 30 август. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №11.

14. Ўзбекистон Республикасида депутатларнинг ҳуқуқий мақоми тўғрисидаги Қонуни, 1995 й., 6 май. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №11.

15. Ўзбекистон Республикасининг Прокуратура органлари тўғрисидаги Қонуни, 1992 й., 9 декабр.

16. Ўзбекистон Республикаси Конституциясига шарҳлар. Т., 1995 й.

17. Қорақалпоғистон Республикаси Конституцияси. 1993 й., 9 апрел.

18. Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации. М., Норма, 2000 й.

19. Жалилов Ш. Давлат ҳокимияти маҳаллий органлари ислоҳоти: тажриба ва муаммолар. Т., «Ўзбекистон», 1994 й.

20. Мингбоев У.К. Суд шундай ҳокимиятки... Т., 1999 й.

21. Маҳалла ўзини-ўзи бошқариш органи. Т., «Фан», 1994 й.

22. Мирҳамидов М.М. Государственный суверенитет и становление современной узбекской национальной правовой государственности. Т., «Фан», 1994 г.

23. Олий ва маҳаллий кенгашларнинг ҳуқуқий асослари. Т., «Фан», 1992 й.

24. Одилқориев Х.Т. Ўзбекистон Республикасида қонун чиқариш жараёни. Т., 1995 й.

25. Тўлаганов А.Т. Давлат ҳокимиятининг вакиллик ва ўзини-ўзи бошқариш органларининг фаолиятини ташкил этиш. Т., 1996 й. (ўқув қўлланмаси).

26. Хусанов О.Т., Азизов Х.Т. Давлат ва ҳуқуқ асослари (изоҳли лугат) Т., «Ўқитувчи», 1996 й.

27. Хусанов О.Т. Ўзбекистон Республикасининг давлат ҳокимияти тўғрисидаги қонунига шарҳлар. Т., «Адолат», 1995 й.

28. Хусанов О.Т. Мустақиллик ва маҳаллий ҳокимият. Т., «Шарқ», 1997 й.

29. Халилов Э.Х. Ўзбекистон Республикаси Парламенти: биринчи чақириқ Олий Мажлисининг фаолияти. Т., «Ўзбекистон», 1999 й.

30. Хусанов О.Т. Ўзбекистон Республикаси давлат органлари. Т., 1996 й. (ўқув қўлланмаси).

31. Қаюмов Р.К. Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий ҳуқуқи. Т., «Адолат», 1998 й.

5-мавзу. Сайлов тизимининг конституциявий асослари

Сайлов тизими тушунчаси, тамойиллари. Сайлов ҳуқуқи тамойиллари. Умумий сайлов ҳуқуқи, тенг сайлов ҳуқуқи, тўғри сайлов ҳуқуқи, яширин овоз бериш ҳуқуқи. Кўппартиявийлик, муқобиллик.

Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимияти вакиллик органларига ва Президентликка сайловлар ўтказиш.

Адабиётлар ва меъёрий ҳужжатлар:

1. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари. Т., «Ўзбекистон», 1995 й.

2. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интилоқда. Т., «Ўзбекистон», 1999 й.

3. Каримов И.А. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт-пировард мақсадимиз. Т., «Ўзбекистон», 2000 й.

4. Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлисига сайловлар тўғрисидаги Қонуни. 1993 й., 28 декабр (26.12.1997 й. ва 19.08.1999 й. ўзгаришлар ва қўшимчалар билан). Ўзбекистоннинг янги қонунлари №4.

5. Ўзбекистон Республикасининг Президентини сайлови тўғрисидаги Қонуни, 1991 й., 18 ноябр (26.12.1997 й. ва 19.08.1999 й. ўзгаришлар ва қўшимчалар билан). Ўзбекистоннинг янги қонунлари №5.

6. Ўзбекистон Республикасининг халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар кенгашларига сайлов тўғрисидаги Қонуни. 1994 й., 5 май (26.12.1997 й. ва 19.08.1999 й.). Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №10.

7. Ўзбекистон Республикасининг референдуми тўғрисидаги Қонуни. 1991 й., 18 ноябрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари №5.

8. Ўзбекистон Республикасининг фуқаролар сайлов ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисидаги Қонуни. 1994 й., 5 май. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №10.

9. Ўзбекистон Республикасида депутатни чақириб олиш тўғрисидаги Қонуни. 1996 й., 26 апрель.

10. Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации. М., Норма, 2000 г.

11. Халилов Э.Х. Сайлов тўғрисидаги Ўзбекистон Қонунларининг қарор топиши ва ривожланиши. Т., «Ўзбекистон», 1999 й.

12. Хусанов О.Т. ва бошқалар. Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисидаги қонунига шарҳлар. Т., «Ўзбекистон», 1999 й.

13. Қаюмов Р.К. Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий ҳуқуқи. Т., «Адолат», 1998 й.

6-мавзу. Ўзбекистон Республикасининг суд ҳокимияти

Суд ҳокимияти. Суд ҳокимияти мустақиллигининг Конституциявий асослари. Ўзбекистон Республикасининг суд тизими. Судларни ташкил этиш ва уларнинг фаолият кўрсатиш тартиби.

Адабиётлар ва меъерий ҳужжатлар:

1. Каримов И.А. Буюк келажакимизнинг ҳуқуқий кафолати. Т., 1993 й.
2. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсағида: ҳавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Т., «Ўзбекистон», 1997 й.
3. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда. Т., «Ўзбекистон», 1999 й.
4. Судьяларни малака коллегиялари тўғрисидаги Низом. 1993 й., 2 сентябрь.
5. Суд ҳодимларининг класс унвонлари тўғрисидаги Низом. 1993 й., 2 сентябрь.
6. Судьяларнинг малака класслари тўғрисидаги Низом. 1993 й., 2 сентябрь.
7. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни «Судлар тўғрисида», 2000 й., 14 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №23.
8. Ўзбекистон Республикасининг «Прокуратура тўғрисида»ги Қонуни, 1992 й., 9 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари №7.
9. «Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий Суди тўғрисидаги Қонун»и, 1995 й., 30 август. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №11.
10. Ўзбекистон Республикасининг «Адвокатлик фаолиятини кафолатлари ва адвокатларни ижтимоий ҳимояси тўғрисидаги қонуни, 1998 й., 25 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари №20.
11. Адвокатура тўғрисидаги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. 1996 й., 27 декабрь. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, №15.

12. Ўзбекистон Республикаси Прокуратураси идоралари ходимларининг даражали махсус унвонлари тўғрисидаги Низом. 1992 й., 9 декабрь.

13. Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига шарҳлар. Т., Ўзбекистон, 1995 й.

14. Комментарий к Конституции Республики Узбекистан. Т., Адолат, 1997 й.

15. Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации. М., Норма. 2000 й.

16. Мингбаев У.К. Суд шундай ҳокимиятки. Т., Адолат, 1999 й.

17. Қаюмов Р.К. Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий ҳуқуқи. Т., «Адолат», 1998 й.

КОНСТИТУЦИЯНИ ЎРГАНИШ УЧУН ЗАРУР БЎЛГАН ДАСТУРЛАР, КУРСЛАР, МЕТОДИК КЎРСАТМАЛАР ВА БОШҚА ДИДАКТИК ВОСИТАЛАРГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР

Магистрлар учун тайёрланган ўқув дастурига қўйиладиган талаблар:

– дастур мактабда, лицей-коллежларда ва Олий таълимнинг бакалавриат босқичида Конституциянинг талабалар томонидан ўрганганлигини ҳисобга олишга ва иложи борича қайтарилмасликка, аввалги олинган умумий билимларни чуқурлаштиришга ҳаракат қилади;

– магистрларнинг тез кунда ёш мугахассис сифатида мустақил ишга киришишлари ва уларнинг Конституция моддаларини бевоқифа кундалик ҳаётга тадбиқ эта олишлиklarини кўзда тутади;

– дастур Конституциядаги асосий масалаларни кенгроқ ва чуқурроқ ўрганишни назарда тутади;

– дастур Конституциянинг муаммоли масалаларини ўрганишни кўзда тутади.

Дарслик, ўқув қўлланмалари, маъруза матнларига қўйиладиган талаблар

– Конституцияни ўрганиш талабада ватанпарварлик, эртанги кунга ишонч ҳиссиётини, албатта қонун устуворлиги бўлишлигини, жамиятнинг бозор иқтисодиёти асосида со-

битқадамлик билан ривожланишига ишонч ҳиссини тарбиялаш билан боғлиқ бўлиши;

– қўлланма тушунарли бўлиши, унда Конституцияни қўллаш бўйича ҳозирги кунда маълум бўлган муаммолар қамраб олиниши ва уларни ҳал қилиш йўллари ва усуллари баён этилиши;

– қўлланма мазмунида фуқаролик жамият ва ҳуқуқий давлат қуриш тажрибаси акс этиши;

– қўлланмада Конституциянинг энг муҳим моддалари, ёш мутахассисга биринчи галда керак қисмлари аниқ ажратиб берилиши, унинг мантиқий кетма-кетлиги таъминланган бўлиши;

– Конституциянинг давлат ҳаётида, жамият тараққиётида, ҳуқуқий давлат қуришда, фуқаролик жамиятини шакллантиришдаги аҳамияти ўз ифодасини топган бўлиши;

– магистратура тингловчиларига бўлғуси фаолиятлари давомида Конституция нормаларини бевосита ҳаётга тадбиқ этиш кўникмаларини ҳосил этиш, уларни келажакда илмий — тадқиқот ишларига қизиқтирувчи ҳолатлар қўлланмада ўз ўрнини топган бўлиши мақсадга мувофиқ бўлади.

Дарсликнинг, ўқув қўлланмасининг ёки маърузалар матнининг услубий тузилиши ва дидактик воситаларига қўйиладиган талаблар

– Конституцияни ўрганиш бўйича курс вазифаси талабаларга зарур билимларни бериш, ўзлаштирилган билимларни ҳаётда қўллаш усуллари баён қилишдан иборат бўлиши;

– Конституция бўйича билимлар ва кўникмаларни шакллантиришнинг муваффақиятли амалга оширилганлигини аниқлаш учун мустақил назорат усуллари ва топшириқлар бўлиши;

– Конституция моддалари мазмунини ўргатиш учун талабаларга бундай моддаларнинг Конституцияга киритилиши сабаблари, уларнинг тарихан ривожланиши ва аҳамиятини тушунтириш;

– Конституциявий таълимнинг мантиқан узвийлиги, мавзулар ўзаро боғлиқ бўлишлиги, амалий кўникмаларни ривожлантиришда зарур изчиллик бўлиши;

– мавзуларни техник воситалар, кўргазмали қуроллар орқали ёритишни назарда тутиши лозим.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИНИ ЎРГАНИШ ҲУҚУВ КУРСИ БЎЙИЧА АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАВЗУ ВА РЕЖАЛАРИ

1-мавзу. Конституция — асосий қонун

1. Конституциянинг юридик табиати.
2. Конституциянинг тамойиллари.
3. Конституцияни қабул қилиш, унга ўзгартириш киритиш тартиби.
4. Конституцияни ҳимоялаш.

2-мавзу. Ўзбекистон конституциясида конституциявий тузум асосларининг белгиланиши

1. Конституциявий тузум тушунчаси ва мазмуни.
2. Демократик, ҳуқуқий давлат тушунчаси, Фуқаролик жамиятининг конституциявий асослари. Давлат тузилиши ва бошқарув шакли.
3. Ҳокимият бўлиниши тамойили.
4. Конституциявий тузумнинг иқтисодий ва сиёсий асослари.
5. Ташқи сиёсат ва ҳавфсизликнинг конституциявий асослари.

3-мавзу. Инсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчлари

1. Шахснинг тенглигини таъминловчи тамойиллар.
2. Шахсий ҳуқуқ ва эркинликлар тушунчаси.
3. Сиёсий ҳуқуқлар тушунчаси.
4. Иқтисодий ва ижтимоий ҳуқуқлар тушунчаси.
5. Ҳуқуқ ва эркинликлар кафолати тушунчаси.
6. Фуқароларнинг бурчлари тушунчаси.

4-мавзу. Давлат органлари

1. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ҳуқуқий ҳолати.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ҳуқуқий ҳолати.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг ҳуқуқий ҳолати.
4. Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг ҳуқуқий ҳолати.

5-мавзу. Сайлов тизимининг конституциявий асослари

1. Сайлов тизими ва сайлов ҳуқуқининг тушунчаси, тамойиллари.
2. Умумий сайлов ҳуқуқи.
3. Тенг сайлов ҳуқуқи, альтернативлик (муқобиллик).
4. Тўғри сайлов ҳуқуқи.
5. Яширин овоз бериш ҳуқуқи.
6. Кўппартиявийлик.

6-мавзу. Ўзбекистон Республикасида суд ҳокимияти ва прокуратура

1. Ўзбекистонда суд ҳокимияти тушунчаси, тизими.
2. Ўзбекистонда Конституциявий суд.
3. Ўзбекистонда прокуратура органлари фаолиятининг конституциявий асослари.

Нашрга тайёрловчи Халилов Н.А.

*Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг «Ўқув адабиётларни
нашрга тайёрлаш» марказида тайёрланди.*

*Босишга рухсат этилди: 28.03.2001 й. Бичими 84x108^{1/32}. Офсет
коғози. Шартли босма табағи 1,1. Адади 1000. Буюртма 27.*

